

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Gescheiden koloniale rechtsordes in Amerika en de Cariben

Manse, M.R.

Citation

Manse, M. R. (2021). Gescheiden koloniale rechtsordes in Amerika en de Cariben. *Tijdschrift Voor Geschiedenis*, 134(3), 489-490. doi:10.5117/TVG2021.3.011.MANS

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3721333>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Nieuwe Geschiedenis

Peter A.J. van den Berg. *Kolonialisme en codificatie. Hoofdstukken uit de Caribische en Amerikaanse rechtsgeschiedenis* (Boom Juridisch; Den Haag, 2020) 390 p., €59 ISBN 9789462908239

Gescheiden koloniale rechtsordes in Amerika en de Cariben

In *Kolonialisme en codificatie* onderzoekt de aan de Rijksuniversiteit Groningen verbonden rechtshistoricus Peter van den Berg de invoering en codificatie van rechtsstelsels in de Europese overzeese gebiedsdelen in Amerika en de Cariben. Een belangwekkend onderwerp, want, zoals Van den Berg opmerkt, de invoering van gecodificeerde rechtsstelsels had belangrijke gevolgen voor de constitutionele relatie tussen moederland en koloniën. Zelden werden overzeese gebiedsdelen als onderdeel van het moederland gezien. Hierdoor bleven rechtsordes van koloniën en moederland gescheiden, terwijl rechtsstelsels in Europa tijdens en na de Atlantische Revoluties in rap tempo centraliseerden en werden gecodificeerd. Hoewel niet altijd even expliciet benoemd (het ontbreekt in de hoofdstukken aan een duidelijke concluderende paragraaf), laat Van den Berg goed zien hoe dit koloniale mogendheden in staat stelde de aparte status en economische ondergeschiktheid van de kolonie en diepgewortelde juridisch-rationale ongelijkheid, slavernij, economische exploitatie en vormen van rechtshandhaving, die thuis niet, maar overzee wel acceptabel werden geacht, in stand te houden zonder de principes van het Europees recht aan te tasten. Hierdoor bestaan tot op heden bijvoorbeeld in de Franse overzeese departementen en de Nederlandse Antillen nog steeds gescheiden rechtsordes met gescheiden codificaties, terwijl in ex-Britse koloniën, in navolging van het Verenigd Koninkrijk zelf, de *common law*-traditie werd overgenomen, zodat in plaats van gecodificeerd recht

(zoals in de *civil law*-traditie van de Europese continentale mogendheden) gewoonterrecht of jurisprudentie de belangrijkste rechtsbron vormt.

Het boek is grotendeels gebaseerd op literatuurstudie en kent een heldere opbouw. Na de inleiding en het hoofdstuk over de precolumbiaanse periode volgen vier hoofdstukken met elk een zeer grondig overzicht van de ontwikkeling en codificatie van de rechtsstelsels van respectievelijk de Spaanse, Nederlandse, Franse en Britse overzeese gebiedsdelen. Binnen elk hoofdstuk houdt Van den Berg een chronologische volgorde aan, waarin systematisch de politieke en vervolgens de staatsrechtelijke en bestuurlijke ontwikkelingen worden uiteengezet. Bewonderenswaardig is Van den Bergs systematische en vooral gedetailleerde analyse van de totstandkoming van rechtsstelsels in de koloniën van de Spanjaarden, Nederlanders, Fransen en Britten, gebaseerd op literatuur en bronnenmateriaal in vier talen, over een periode van meer dan 400 jaar.

Deze grondigheid komt echter niet altijd terug in de weergave van historische feiten. Ondanks de secure analyse en schrijfstijl zijn er enkele onfortuinlijke historische onjuistheden en onvolledigheden in de tekst geslopen. Zo herhaalt Van den Berg de hardnekkige mythe dat de verdragen van Tordesillas en Zaragoza voortkwamen uit het inzicht dat de aarde rond was (beide verdragen hadden te maken met het feit dat Spanjaarden en Portugezen door reizen naar Oost- en Zuidoost-Azië ook daar in conflict raakten – het Aristotelische wereldbeeld dat indertijd gangbaar

was, ging uit van een bolvormige aarde). De 'eerste georganiseerde [Nederlandse] vloot' vertrok niet in 1603 onder auspiciën van de VOC (p. 95), maar in 1595, voordat de VOC was opgericht. Van den Berg toont zich daarnaast niet altijd even bewust van recente revisies in de koloniale geschiedschrijving, waarin meer aandacht aan gemarginaliseerde bevolkingsgroepen wordt besteed. Precolumbiaans Amerika komt er nu wat bekaaid vanaf; was er ook invloed van inheemse chthonische rechtstradities op de vroege Spaanse koloniale rechtspraak? Bepaald woordgebruik ('stenen tijdperk', 'achterstand' in het omschrijven van precolumbiaans Amerika op pagina 15 of de frase 'ontdekking van Amerika', onder andere op de achterflap) maakt het boek daarnaast kwetsbaar voor beschuldigingen van eurocentrisme.

Datzelfde geldt voor de keuze om, in navolging van een standaardwerk van Lokin en Zwolve (2006) over Europese codificatiegeschiedenis, een gecodificeerd rechtssstelsel te definiëren als een stelsel dat op schrift is gesteld, is afgekondigd door een overheid die 'bevelen kan geven die overal in het territorium worden gehandhaafd' en waarvan de wetten en regels exclusief zijn, zodat rechters geen andere rechtsbronnen, zoals gewoonterecht, kunnen toepassen (p. 12). Dit biedt zeker een heldere en rigide, maar daardoor ook erg eenduidige, weinig reflectieve en Europees georiënteerde benadering van 'codificatie', die, ondanks de lange empirische hoofdstukken, niet verder kritisch wordt onderzocht. Eigentijdse debatten over het begrip codificatie of historisch fluïde begrippen als 'territorium' of 'overheid' (bijvoorbeeld in de vroege twintigste

eeuw over de codificatie van het *adat*recht, aangezwengeld door C. van Vollenhoven, kort genoemd op pagina 150), hadden afgezet kunnen worden tegen de definitie uit de inleiding. Elders in de gekoloniseerde wereld (Azië, Afrika) moet ook zijn nagedacht over codificering van recht, maar ook dat wordt niet nader onderzocht. Ook bredere hedendaagse debatten over bijvoorbeeld de impact van koloniale rechtspraak op postkoloniale rechtsregimes, staatsvorming, rechtspluralisme en de opkomst van de moderne internationale rechtsorde blijven grotendeels buiten beeld.

Het boek is, zoals aangegeven in het voorwoord, geschreven om te voorzien in de codificatiegeschiedenis van overzeese gebiedsdelen in 'de West', onder andere vanuit de behoefte van studenten van de Universiteit van Aruba, waar Van den Berg gastcolleges heeft gegeven. Daarin is Van den Berg geslaagd. Hij heeft een lovenswaardig helder overzichtswerk geschreven waarvan velen dankbaar gebruik zullen maken. Echter, het niet verder duiden van het belang van deze geschiedenis in bredere vraagstukken over kolonialisme en het niet verder ter discussie stellen van codificatie in koloniale context is een gemiste kans. Kolonialisme werd ten diepste gekenmerkt door ongelijkheid, wat leidde tot een paradoxale en gespannen verhouding met het gelijkheidsbeginsel van Europese rechtsordes. Koloniale schijnoplossingen om rechtsordes gescheiden te houden of *common law*-stelsels aan te houden verdienen het om kritischer en in bredere historische context geanalyseerd te worden.

Maarten Manse, Universiteit Leiden